

REMISSVAR

Ett arbetsliv i förändring – hur påverkas ansvaret för arbetsmiljön?, SOU 2017:24

Saco studentråd har genom Saco beretts tillfälle att yttra sig över den statliga utredningen, *Ett arbetsliv i förändring – hur påverkas ansvaret för arbetsmiljön?, SOU 2017:24*.

Saco studentråd är Sveriges största fackliga studentorganisation. Studentrådet utgör student- och framtidrösten inom Saco. Runt 100 000 av Sacos över 680 000 medlemmar är studenter, vilka är organiserade i 20 av Sacos 23 förbund. Våra studentsektioner samlar medlemmar inom nästan alla utbildningar på högskoleorter över hela landet. Medlemmarna är allt från högskolenybörjare till studerande på forskarutbildningen. Studentrådets medlemmar utgör morgondagens akademiker.

Investera i morgondagens utförare – bättre matchning på vägen in och ut ur högskolan

Högre utbildning är en av våra viktigaste investeringar för framtiden. Det gäller både samhället och individen. För att Sverige ska stå sig konkurrenskraftigt i en alltmer globaliserad värld är befolkningens utbildningsnivå avgörande. I takt med att digitalisering och teknikutveckling ersätter och skapar nya behov av arbetskraft spås morgondagens arbetstagare inte bara behöva en högre kunskapsnivå. De måste även vara redo att investera i sin kompetensutveckling livet ut.

För att kunna möta dessa samhällsutmaningar behövs en långsiktigt hållbar högskolepolitik. Tyvärr ser vi hur resurserna till högskolan urholkas, på bekostnad av kvalitet och lärarledd tid. Var tredje programstudent hoppar av sin utbildning inom tre år. Bland de som tar sig hela vägen till examen är det alltför många som aldrig får ett jobb som matchar deras kompetensnivå. Många av dessa känner sig inte förberedda för de utmaningar de möter i arbetslivet. Detta är inte hållbart.

En god arbetslivsanknytning under högre utbildning ger goda förutsättningar att hitta rätt jobb - inte bara ett jobb

De flesta som börjar en högskoleutbildning gör det med sikte på sitt framtida yrkesliv. Det är Saco studentråds vision att alla nyutexaminerade studenter ska ha goda förutsättningar att hitta ett relevant och kvalificerat arbete. En god arbetslivsanknytning är därför en central del i vår politik. En högre utbildning ska vara användbar och ge studenterna beredskap att möta förändringar i sitt framtida arbetsliv och övergången mellan studier och arbetsliv måste därför bli enklare och tryggare.

Bakgrund till den statliga utredningen

Regeringen beslutade i januari 2016 att en särskild utredare skulle tillsättas för att se över vissa frågor som hade identifierats vid framtagandet av den nya arbetsmiljöstrategin. Till särskild utredare tillsattes F.d. chefsjuristen Kurt Eriksson. Till hans förfogande tillsattes även experter och en referensgrupp. Genom regeringsbeslut i september 2016 bestämdes att uppdraget skulle redovisas i sin helhet i ett betänkande, senast den 31 mars 2017. Genom *betänkandet, "Ett arbetsliv i förändring – hur påverkas ansvaret för arbetsmiljön? (SOU 2017:24)*, anses utredningens uppdrag som avklarat. Varpå remissinstanser välkomnat att besvara betänkandet med synpunkter på innehåll.

Utredningens uppdrag har bestått av tre huvudsakliga delar

- Att kartlägga vilka trender och nya former för arbete som förekommer i Sverige i dag.
- Att analysera och bedöma om gällande bestämmelser om arbetsmiljöansvar är ändamålsenliga med tanke på det moderna arbetslivets utmaningar.
- Att se över de regionala skyddsombudens tillträdesrätt och befogenheter och i denna del utarbeta nödvändiga författningsförslag.

Utredningens arbetssätt

Saco studentråd välkomnar inledningsvis utredningens uppdrag och metod i att genomföra arbetet i dialog med företrädare för arbetsmarknadens parter. Med anledning av studentrådets verksamhet som främst fokuserar på påverkansarbete i gränslandet mellan utbildnings- och arbetsmarknadsfrågor har studentrådet framförallt valt att kommentera utredningens förslag på de två inledande punkterna. Studentrådet vill således understryka den viktiga övergången mellan studier och arbete. En avgörande framtidsfråga för att säkra Sveriges kompetensförsörjning.

Kartläggningen

Utredningen lyfter viktiga framtidsfrågor i relation till dagens rådande bestämmelser av arbetsmiljöansvar.

I linje med Saco menar studentrådet att det finns nya företeelser på svensk arbetsmarknad där det finns behov av ett bredare och djupare kunskapsunderlag. Saco studentråd vill därför betona att diskussionerna även berör minst lika mycket dagens studenter – det vill säga morgondagens utförare.

Övergripande synpunkter

I linje med vad utredningen beskriver går vi mot ett modernt arbetsliv. Ett annorlunda arbetsliv på en föränderlig arbetsmarknad. Det nya ställer höga krav på morgondagens arbetstagare, då nya arbetsvillkor och arbetsmiljöer växer fram.

I diskussioner om ett modernt arbetsliv vill Saco studentråd lyfta det viktiga sambandet mellan studier och arbete. Det är viktigt att synliggöra hur akademiska kunskaper kan omsättas i praktiken. En god arbetslivsanknytning är en förutsättning för att utbildningen ska bli användbar för studenten på arbetsmarknaden. I linje med vad utredningen betonar, så vet vi idag att arbetsmarknaden är i ständig förändring, och förändringen går allt snabbare. Vi ser

därför en allt mer påtagligare utmaning för svenska högskolor och universitet. Det vill säga myndigheterna med uppdrag att förbereda morgondagens utförare för en bred och flexibel arbetsmarknad – dagens studenter.

Liksom arbetstagare vittnar även allt fler studenter om ökad ohälsa. Det vanligaste hälsobesväret är upplevelsen av stress. Detta är inte bara ett problem för den enskilda studenten utan är också ett problem för Sveriges framtids kompetensförsörjning. Forskningsresultat visar på samband mellan förekomst av psykisk ohälsa under studietiden och risk för sjukskrivning under de första åren vid övergång till arbetslivet. Detta faktum får ej försummas.

Den högre utbildningen är en värdefull samhällsinvestering för Sverige. Idag påverkar stressen och ohälsan en hel generation negativt. Så kan vi inte ha det. Politiken måste agera och reformera bort den växande psykiska ohälsan hos den generation som ska försörja landet i morgon.

Studenter har, precis som arbetstagare och övriga grupper i samhället, ett behov av att det offentliga ställer upp när det oförutsedda inträffar. Studenter som blir sjuka, föräldrar eller arbetslösa under sin studietid skall ha rätt till välfungerande sociala skyddsnet, som främjar återgången till studier och underlättar övergången till arbete.

Utmaningar

Utredningen har grupperat det moderna arbetslivets utmaningar i tre områden.

- Den organisatoriska och sociala arbetsmiljön
- Den delvis förändrade strukturen på den svenska arbetsmarknaden
- Den oklara ansvarsfördelningen

Den organisatoriska och sociala arbetsmiljön

I betänkandet beskrivs det moderna arbetslivet – det alltmer gränslösa arbetslivet som ställer nya och högre krav på de anställda.

Utdrag om stycke It-baserat mobilt arbete i Europa (10.4) utmaningar med inhyrd arbetskraft, (se betänkande, sid. 180).

”Bland egenföretagare är det it-baserade mobila arbetet ofta kopplat till andra nya sätt att bedriva arbete, exempelvis arbete via digitala plattformar, samverkansarbete och portföljarbete. Eurofound framhåller vidare att med undantag för Sverige är det itbaserade mobila arbetet en relativt ny företeelse.”

Trenden torde även ställa förändrade krav på dagens högskolor och universitet i deras uppdrag att förbereda studenterna för den arbetsmiljö och de villkor som råder. Som studentfacklig centralorganisation ställer sig Saco studentråd frågande kring till om det senare ansvaret verkligen tas på allvar av utbildningsordnare landet över.

I likhet med yrkesverksamma Saco-medlemmar är det naturligt att studentrådets medlemmar väntar en framtid inom it-baserat och mobilt arbete som ställer allt

högre krav på flexibilitet och ansvar. Idag upplever många studentmedlemmar att kopplingen mellan utbildning och arbetsmarknaden är alltför svag. Detta oroar studenterna som vid arbetslivsutträde känner sig oförberedda för vad arbetsmarknaden kräver. Detta predicerar i nästa tur för otrygghet och risk för ett ohälsosamt inträde på arbetsmarknaden. Saco studentråd vill understryka vikten av att inkludera utbildningssamordnare i dialogen om arbetsmiljölagstiftning och förordning för framtidens arbetsmarknad.

Den delvis förändrade strukturen på den svenska arbetsmarknaden

Högre utbildning är en av våra viktigaste investeringar för framtiden. Det gäller både för samhället som för individen. För att Sverige ska stå sig konkurrenskraftigt i en alltmer globaliserad värld är befolkningens utbildningsnivå avgörande. I takt med att digitalisering och teknikutveckling ersätter och skapar nya behov av arbetskraft spås morgondagens arbetstagare inte bara behöva en högre kunskapsnivå.

Saco studentråd ser idag en risk för överutbildning.. En student studerar längre än vad hen behöver. En tänkbar konsekvens till detta är att studenter i Sverige, i jämförelse med andra länder, har svårt att göra informerade studieval. Studenter vet inte vad som förväntas i högre studier och vad som kan förväntas ute på arbetsmarknaden. Därför tenderar studenter att ta det säkra före det osäkra. De blir självklart besvikna de gånger det visar sig att utbildningen inte lönar sig i ekonomiska termer. Kanske utgör kandidatutbildning en tydlig grund att stå på innan några år ute i arbetslivet kan erbjuda teoretisk förankring och tillämpning. Vidareutbildning och påfyllnad av utbildning på avancerad nivå kan därefter anses vara lämplig för den som ser att investeringen kommer ge utdelning.

Morgondagens, liksom dagens arbetstagare måste även vara redo att investera i sin kompetensutveckling livet ut för att fylla på kunskap och erfarenhet i linje med nya ställda krav. En sannolik effekt av detta är en större population arbetstagare som kommer gå in och ut ur studier under kortare och/eller längre tidsperioder.

Utdrag av sammanfattning av departementspromemoria från 2015, berörande vilken roll som tillsvidareanställning och tidsbegränsade anställningar spelar på den svenska arbetsmarknaden (se betänkande, sid. 129).

”Tidsbegränsade anställningar kan dock vara en viktig bro in i arbetslivet, inte minst för unga personer och andra utan eller med liten arbetslivserfarenhet. Sådana anställningar kan underlätta för grupper som står långt från arbetsmarknaden att etablera sig och få arbetslivserfarenhet. Och från arbetsgivarsynpunkt är det viktigt att regleringen av visstidsanställningar tillgodoser sakligt motiverade krav på flexibilitet. Detta gäller både för ett konkurrensutsatt näringsliv och en kostnadseffektiv offentlig sektor.” (Ds 2015:29, s. 36 f.)

Saco studentråd ser att trenden av tidsbegränsade anställningsformer är de mest förekommande anställningsformer våra studentmedlemmar möter vid arbetslivsinträdet. Anställningsformerna försvaras som säkerhet för arbetsgivare,

men upplevs många gånger som oseriösa, osäkra och otrygga för unga på väg in på arbetsmarknaden.

Saco studentråd menar att arbetslivskopplingen skall vara en naturlig del under studier på högskola- och universitet. Arbetsgivare skulle då i ett tidigare skede kunna anställa nyexaminerad arbetskraft med mer erfarenhet och större självförtroende. Unga vuxna skulle ha bättre möjligheter att säkra sig bostad och tryggad ekonomi. Så är fallet sällan idag. Detta är ett problem som leder populationen unga arbetstagare in i prekariata levnadsförhållanden. Samhället vinner inte på denna framväxande trend. Saco studentråd avser betona att samverkan mellan högskola/universitet och omgivande samhälle bör stärkas under studietiden.

Den oklara ansvarsfördelningen

Forskning visar på att stress och ohälsa under studietiden följer med in i arbetslivet. Studenter som rapporterar höga depressions-, utmattnings- och stressrelaterade symtom har en ökad risk för sjukskrivning senare i livet. Stress och ohälsa under studietiden har dessutom negativa effekter på inlärning och yrkesförberedelse.

Många studenter mår dåligt under studietiden, många gånger är en av orsakerna till detta en bristande arbetsmiljö. Problem med stressrelaterade symtom och psykisk ohälsa är vanligare högre upp i terminerna. De stressfaktorer som ofta rapporteras är bristande återkoppling från lärare, en alltför hög studietakt och svårigheter att påverka sina studier.

Otydlig rollfördelning och vagt definierade mål är ofta orsaker till en ohälsosam psykosocial miljö, och indirekt ett bristande ledarskap. Detta förekommer såväl på arbetsmarknaden som inom våra högskolor och universitet. I det senare utgör kursledarna det närmaste studenterna kommer en chef. Kursledarna saknar dessutom ofta de verktyg och kunskaper som krävs för att skapa en bra arbetsmiljö, där studenterna får tillräckligt med återkoppling och känner kontroll i sin studiesituation. Ett sätt att komma åt problemet är att ge lärosätet i uppdrag att utbilda kursledarna i chefs- och arbetsmiljöfrågor, för att dessa i sin tur ska kunna främja en mer hälsosam studiemiljö för studenterna.

Saco studentråd menar att det största hindret för studenternas inflytande över utbildningen och de egna studierna är att de byter chef och organisation var femte vecka, i och med att en ny kurs startar. Studenternas arbetsmiljö skulle gynnas av mer samkörda kurser, enhetliga kursmål och förutsägbara kriterier.

Likt utredningen beskriver innebär en stor andel arbete idag hantering av digitala plattformar och egenanställning. En stor andel akademiker inräknas dessa arbetstagare och fler kommer det sannolikt att bli.

Utdrag om stycke berörande utmaningar med inhyrd arbetskraft, (se betänkande, sid. 157).

”Ett område som kan orsaka bekymmer är frågan om vem som ska ansvara för att en bemanningsanställd får nödvändig introduktion och utbildning för att klara av de arbetsuppgifter som personen tilldelas.”

För ett konkurrenskraftigt och välmående Sverige menar Saco studentråd att ansvarsformer för anställda i otrygga arbetsformer måste prioriteras. Detta är om mer viktigt så länge vi har en svag arbetslivskoppling under studenternas förberedelse i svensk högskola och universitet.

Arbetstagar- och arbetsgivarbegreppen i arbetsmiljölagstiftningen

Utredningen lyfter möjligheten att se över arbetstagar- och arbetsgivarbegreppen inom ramen för arbetsmiljölagstiftningen för att möta de utmaningar det moderna arbetslivet för med sig. Saco studentråd välkomnar förslaget för en tydligare roll- och ansvarsfördelning.

En god studiemiljö och en trygg studietid är avgörande för att studenterna ska kunna tillgodogöra sig en utbildning av hög kvalitet, och därmed känna sig förberedda på arbetslivsutträdet. Den parlamentariska socialförsäkringsutredningen (2015) visade hur studenternas skydd i de offentliga trygghetssystemen brister och föreslog lämpliga åtgärder. Under 2017 har utbildningsdepartementet lämnat förhoppningar om en ljusare framtid. Saco studentråd vill se en högskola som tar tillvara på studenternas kompetens och rustar dem för de krav som ställs på en arbetsmarknad i snabb förändring.

Utdrag av sammanfattning av Ramdirektivet, rådets direktiv (89/391/EEG) om åtgärder för att främja förbättringar av arbetstagarnas säkerhet och hälsa i arbetet, (se betänkande, sid. 81). Majoriteten av kunskapen kring studenters hälsa bygger på mindre tvärsnittsstudier, ofta på enskilda universitet och/eller

”Vidare lyfts i artikel 15 fram vikten av att särskilt utsatta riskgrupper ska skyddas mot de faror som speciellt berör dem. **Ramdirektivet innehåller även regler om utbildning av arbetstagarna i arbetsmiljöfrågor och hälsokontroller.**”

studieinriktningar. Forskare vittnar om svårigheter att få finansiering för denna typ av studier. Det behövs fler longitudinella studier på representativa urval – därför är det angeläget att studenter inkluderas i satsningar på folkhälsa och arbetsmiljö. Då sambandet mellan hälsa/ohälsa konstaterats vid övergång från studier till arbetsmiljö vill Saco studentråd vill gärna se att man inkludera elever, studenter och doktorander i satsningar på arbetslivsforskning och arbetsmiljö framgent.

Regionala skyddsombud

I en realitet av allt högre krav på arbetstagare såväl som studeranden vill Saco studentråd betona vikten av att värna bestämmelsen för studerande.

Utdrag av sammanfattning av lagen om Skydds-/arbetsmiljöombud (1912:206) (se betänkande, sid. 65).

”För det tredje infördes nya bestämmelser för studerande. **De som genomgår bl.a. eftergymnasial utbildning fick rätt att företrädas av ett studerandeskyddsombud. Ett studerandeskyddsombud har möjlighet att vända sig till utbildningsanordnaren och begära arbetsmiljöåtgärder** enligt 6 kap. 6 a §, samt rätt att överklaga Arbetsmiljöverkets beslut i sådana ärenden (9 kap. 3 §).”

Som Saco studentråd låtit sig förstå har Prefekten för ansvaret för studie- och arbetsmiljön på svensk högskola och universitet. Ansvaret täcker både fysisk och psykosocial miljö. Om annan uppgiftsfördelning skett kan naturligtvis även avdelningsföreståndare eller motsvarande inneha hela eller delar av ansvaret. Studentrådet har idag kännedom om fungerande verksamhet kring organiserandet av studerandeskyddsombud på en del högskolor och universitet, men långt ifrån alla. Ombuden har således inget arbetsmiljöansvar. Deras uppgift är däremot att agera företrädare för studerandes arbetsförhållanden, påverka arbetsförhållandena för studenterna, samt hålla sig underrättade om arbetsmiljölagstiftningen. Skyddsombuden deltar även i skyddsronde och kan begära åtgärder vid identifierandet av brister i studie- och arbetsmiljön.

Saco studentråd vill understryka vikten av att bevara denna struktur, samt säkerställa att arbetsmiljölagstiftningen prioriteras av samtliga myndigheter med utbildningsansvar. Det är hos dessa myndigheter som morgondagens samhällsbyggare utbildas. Således kommer även studeranden med bättre erfarenheter från studietiden även att ta med sig bättre föreställningar och förutsättningar ut i arbetslivet.

Sammanfattningsvis, Saco studentråds remissvar syftar till att betona viktiga samband mellan dagens studerandes studiemiljö och studievillkor och morgondagens arbetstagares arbetsmiljö och arbetsvillkor. Diskussionen berörande utbildning och arbetsmarknad hör ihop, och bör därför diskuteras ihop för ett friskt och framgångsrikt Sverige.

Med vänlig hälsning,

Saco studentråd

Malin Pähls Hansson, Ordförande

